

Červek, Zdeněk

**Řešení otázek vytváření beztřídní společnosti v teorii a praxi v etapě upevňování rozvinutého socialismu v SSSR**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1987, vol. 36, iss. G31, pp. [21]-30*

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111765>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ZDENĚK ČERVEK

## ŘEŠENÍ OTÁZEK VYTVÁŘENÍ BEZTŘÍDNÍ SPOLEČNOSTI V TEORII A PRAXI V ETAPĚ UPEVŇOVÁNÍ ROZVINUTÉHO SOCIALISMU V SSSR

V návrhu nové redakce programu KSSS byl v rámci urychlení sociálně-ekonomického rozvoje v sociální oblasti vytýčen cíl „... vytvoření v zásadě beztřídní struktury společnosti, stírání podstatných sociálně ekonomických, kulturních a společenských rozdílů mezi městem a vesnicí; stále organičtější spojování fyzické a duševní práce ve výrobní činnosti.“<sup>1</sup> Tento úkol je chápán jako proces, který se uskutečňuje v zásadě ve dvou etapách.

V prvé etapě v důsledku změn v charakteru zemědělské práce, které ji přibližují stále více k práci průmyslové, se vytvářejí předpoklady k překonání rozdílů mezi dělnickou třídou a družstevními rolníky (kolchozníky) a tím k odstranění základních třídních rozdílů, a v tomto smyslu ke vzniku beztřídní společnosti. Je důležité zde podtrhnout, že k tomuto cíli lze dospět už za socialismu. „Překonání rozdílů mezi těmito třídami a upevnění beztřídní společnosti v naší zemi nastane v podstatě v historickém rámci první, socialistické fáze komunistické společnosti.“<sup>2</sup> S překonáním tohoto rozdílu je úzce spojováno i překonávání podstatných sociálních a kulturních rozdílů mezi městem a venkovem, které chápeme jako odvozené třídní rozdíly.

Vytváření sociálně stejnorodé společnosti je úzce spojeno s otázkou „... stále organičtějšího spojování fyzické a duševní práce ve výrobní činnosti...“<sup>1</sup> Řešení tohoto úkolu je spjata s revolučními přeměnami ve výrobních silách. V jejich důsledku dochází ke zvyšování podílu duševní práce, což je hlavní cesta k postupnému odstraňování rozdílů mezi fyzickou a duševní prací a ke sblíživání všech sociálních skupin. Složitost těchto sociálně-ekonomických přeměn se odráží v návrhu nové redakce Programu KSSS v konstatování, že „... plně překonání těchto rozdílů (mezi fyzickou a duševní prací — Z. Č.) a vytvoření sociálně stejnorodé

---

<sup>1</sup> Návrh nové redakce Programu KSSS, Rudé právo, 26. 10. 1985, str. 4.

<sup>2</sup> Tamtéž, str. 5.

společnosti bude dovršeno ve vyšší fázi komunismu.<sup>3</sup> Tyto rozdíly rovněž chápeme jako odvozené třídní rozdíly.

Předpoklady pro dovršení tohoto procesu překonávání odvozených třídních rozdílů v uvedené fázi se ovšem vytvářejí už dnes. Proto si v této stati všimneme v širším kontextu překonávání třídních rozdílů a vytváření předpokladů sociálně stejnorodé společnosti především otázek současného stavu odstraňování rozdílů mezi fyzickou a duševní prací a názorů na tuto problematiku, se kterými se setkáváme u některých sovětských teoretiků.



Současně s překonáváním rozdílů mezi městem a vesnicí postupuje stírání rozdílů mezi lidmi duševně a fyzicky pracujícími. Ti první jsou lidé, kteří pracují na základě centrálního nervového systému, druzí ti pracující, v jejichž práci převládá fyzická zátěž, práce svalů.

V podmínkách kapitalismu funkce duševní práce zůstávají na straně vykořisťovatelů, fyzická práce na straně vykořisťovaných mas. Duševní pracující mají dvojaké postavení. Špičky inteligence věrně slouží vládnoucí třídě a touží po proniknutí do jejich řad; základní masa inteligence pocituje tíhu kapitalistického vykořisťování, je proletariátem duševní práce. Vztahy mezi lidmi duševně a fyzicky pracujícími jsou proniknuty třídními rozpory, přijímají přímo či nepřímo vykořisťovatelský charakter.

S výstavbou socialistické společnosti je odstraněna protikladnost lidí duševně a fyzicky pracujících a výrazně se ruší bariéry sociálních vrstev, takže děti lidí duševní a fyzické práce se často dostávají do opačných skupin.

Avšak sociální rozdíly mezi duševně a fyzicky pracujícími dosud zůstávají. V čem to spočívá? M. Rutkevič píše: „likvidace vykořisťovatelských tříd znamená, že protiklady zájmů mezi lidmi fyzické a duševní práce jsou likvidovány, ale podstatné rozdíly mezi nimi ještě dlouho trvají, nadto jako rozdíly spojené s třídními rozdíly. Je to vyjádřeno tím, že za socialismu vedle dělníků a rolníků existuje inteligence jako zvláštní sociální skupina. Překonání sociálně-třídních rozdílů znamená, že rozdíly mezi duševní a fyzickou prací ztratí třídní charakter, to je nebudou spojeny s existencí inteligence jako zvláštní sociální skupiny a tím přestanou být podstatnými rozdíly.“<sup>4</sup>

Podle Rutkeviče podstatné rozdíly mezi duševní a fyzickou prací nejsou v tom, že jedni se zabývají fyzickou a druzí duševní prací, ale v tom, že co do vzdělání a všestranného rozvoje duševně pracující vedou. V budoucnosti všichni lidé budou ve vzdělání a všeobecném rozvoji na přibližně stejné úrovni (tím bude odstraněn podstatný rozdíl mezi nimi), ale stejně jako dřív se budou zabývat jedni fyzickou a druzí duševní prací (tj. zůstane nepodstatný rozdíl mezi nimi).<sup>5</sup>

Vezmeme-li v úvahu, že M. Rutkevič rozlišuje fyzickou a duševní práci

<sup>3</sup> Tamtéž, str. 5.

<sup>4</sup> Rutkevič M. N.: Stanovení sociálně stejnorodosti, Moskva 1982, str. 157.

<sup>5</sup> Tamtéž, str. 208.

podle obsahu duševní nebo fyzické složky,<sup>6</sup> pak vzniká otázka, zdali naše úsilí o dosažení vysokého vzdělání a všestranného rozvoje směřuje jenom k tomu, aby každý člen společnosti získal možnost zabývat se také intelektuální činností, získal přístup k vědě, umění atd.? Nebude v komunismu jistá část společnosti vzdělaná a všestranně rozvinutá a druhá její část se bude profesionálně zabývat fyzickou prací, tj. takovou činností, ve které fyzická složka hraje rozhodující úlohu?

Myslíme, že dosažení sociální rovnosti mezi lidmi duševní a fyzické práce není možné bez odstranění existujících rozdílů v samotné práci, bez zrušení jejího rozdělení na duševní (především duševní) a fyzickou (především fyzickou). V čem je obsažena sociální nerovnost fyzické a duševní práce a jakým způsobem je možné ji odstranit?

Podstata je v tom, že duševní práce se má k fyzické jako se má složitá práce k práci prosté (je samozřejmé, že různé druhy jak duševní, tak i fyzické práce obsahují různý stupeň složitosti). V tom je, podle našeho mínění, zdroj společenské nerovnosti mezi lidmi, duševní a fyzické práce. Společenské uznání různosti vkladu (při stejné pracovní době) ze strany pracovníků duševních a fyzických v souhrnu společenské práce, tj. nestejná účast ve společenské práci, podmiňuje nestejně rozdělování, což má za následek nestejně podmínky pro rozvoj jedněch i druhých.

Složitá a mnohostranná otázka odstranění rozdílů mezi lidmi duševní a fyzické práce má své kořeny v materiální výrobě. V současnosti existují ve výrobní činnosti tyto druhy práce: organizačně-řídící, vědecko-výzkumná, inženýrsko-technická, výrobně-automatizovaná, výrobně-mechanizovaná, ruční výroba. Kterákoliv z nich je souhrn duševních a fyzických složek, ale jestliže duševní práci nejuplněji představuje organizačně-řídící práce, pak fyzickou práci práce v ruční výrobě. S postupem od nižší fáze komunismu k vyšší fázi komunismu bude probíhat „... stále organičtější sjednocování duševní a fyzické práce ve výrobní činnosti...“<sup>7</sup> Jak je to třeba chápat?

Podle názoru P. Maslova „... je třeba hovořit o vzájemné kompenzaci (doplňování) duševní a fyzické práce v celkové činnosti člověka. Ve výrobě může existovat duševní práce, vně výroby — fyzická. Nebo: ve výrobě — fyzická, mimo výrobu duševní.“<sup>8</sup> Z toho vyplývá, že výrobní činnost i do budoucna bude rozdělena na duševní a fyzickou. Souladu mezi sociálně různorodými druhy prací lze dosáhnout racionálním střídáním výrobních i nevýrobních činností.

Takové řešení otázky je za prvé v rozporu s jejím pojetím v Programu KSSS (tam je řeč o nutnosti sjednocování duševní a fyzické práce především ve výrobní činnosti lidí), za druhé předpokládá zachování takových druhů výrobních činností, ve kterých fyzická složka převládá nad duševní, to znamená zachování ruční práce. Což je rovněž nesprávné a v souhrnu to znamená hledat jiné řešení otázky.

Výrobní činnost člověka začala jako organická jednota duševních a fy-

<sup>6</sup> Tamtéž, str. 209.

<sup>7</sup> Viz bod 1, str. 4.

<sup>8</sup> Maslov P. P.: Pravičnoje sočetaenje umstvennovo i fizičeskovo truda. Voprosy filosofii, 1962, č. 10, str. 5.

zických složek v práci každého jednotlivce, ovšem při absolutní převaze složek fyzických. V dalším vývoji došlo k rozdělení duševních a fyzických činností a k trvalému rozdělení do duševních (převážně duševních) a do fyzických (převážně fyzických) prací. Perspektiva vývoje je taková, že dojde k organickému sjednocení duševních a fyzických složek ve výrobní činnosti každého jednotlivce, ale už při absolutní převaze složek duševních. Takovým způsobem organická jednota duševních a fyzických složek výrobní činnosti člověka spočívá nikoliv v tom, že v každém momentě nebo v každém výsledku představuje rovnost těchto složek (tzn. že je z poloviny prací duševní, z poloviny prací fyzickou), ale v tom, že výrobní činnost každého člověka je buď především fyzická (prvobytně pospolná společnost) nebo především duševní (komunistická společnost).

Výrobní činnost v komunistické společnosti je nemyslitelná bez součtu prvků duševní a fyzické práce. Takovýto součet je obecným zákonem přírody. „Žádný práce schopný dospělý člověk by neměl být vyřat z obecného zákona přírody, tj. že musí pracovat, aby mohl jíst, a to pracovat nejenom mozkiem, ale také rukama.“<sup>9</sup>

Veškerá historie lidstva svědčí o úsilí přenést funkci živé (jak fyzické, tak i duševní) práce na stroj. Přitom bylo snazší přenést na stroj v daleko větší míře fyzické složky práce než složky práce duševní. Proto, neohlížet se na to, že zpočátku ve struktuře spotřeby živé práce fyzické složky převládají, později se převaha ukazuje na straně duševní složky. Jak je známo s růstem produktivity práce se podíl minulé práce v každém výrobku zvyšuje, podíl živé práce se snižuje, ale tak, že celkové množství práce se zmenšuje. K tomu je možné dodat. S růstem produktivity práce se nezmenšuje podíl živé práce jednoduše, jednoduše. Ve struktuře živé práce se spotřeba fyzických složek práce zmenšuje rychleji než spotřeba duševních složek práce. Mechanizace a tím více automatizace výroby, znamenají výrazné snížení podílu složek fyzické práce ve struktuře spotřeby veškeré živé práce, a vlastně vedou k postupnému vytlačování fyzické práce z výrobní činnosti člověka. Podle výzkumů, provedených na Gorkovském automobilovém závodě vynakládali seřizovači automatů a poloautomatů 12,8 % pracovní doby fyzickou práci, 26,1 % duševní práci a 58,4 % pracovní doby obsahovalo souměrně obě složky. U seřizovačů automatických linek to bylo obdobně 13,5; 45,9; 37,2 %.<sup>10</sup>

Tyto skutečnosti lze vyložit tak, že pracovní doba sledovaných skupin pracovníků obsahuje tři části: v první převládá fyzická práce, ve druhé duševní a ve třetí je duševní a fyzická práce přibližně na stejné úrovni. Výsledkem je poznatek, že ve výrobní činnosti seřizovačů automatů a poloautomatů připadá na duševní práci 55,3 % v souhrnu spotřeby živé práce a ve výrobní činnosti seřizovačů automatických linek 64,5 % duševní práce. Obě tyto kategorie dělníků, hlavně poslední z nich, náleží k duševním pracovníkům. V současné době celkový počet těchto dělníků v celkovém souhrnu materiální výroby představuje malé procento. Ale podle tempa přechodu od částečné k úplné mechanizaci a automatizaci výroby

<sup>9</sup> Marx K.—Engels B.: Spisy sv. 16, str. 224.

<sup>10</sup> Naučno-techničeskaja revolucija i social'nyj progres, Moskva 1972, str. 175.

bude se podíl těchto dělníků neustále zvyšovat, což koneckonců povede k úplnému vytlačení fyzické práce z výrobní činnosti člověka.

Podtrhujeme, že nejde o odstranění jakýchkoliv složek fyzické práce z výrobní činnosti, neboť to je nemožné, ale o odstranění fyzické práce jako převládající složky. Rovněž při plné automatizaci zůstává značný podíl fyzické práce spojené se sestavením, montáží, obsluhou (ladění, regulace) s modernizací a opravami automatických linek atd. Ale i kdyby tyto náklady byly sebevětší, představují jenom menší část souhrnné spotřeby živé práce, která se tak vcelku jeví jako duševní práce.

Závažným ukazatelem, vyjadřujícím intelektualizaci fyzické práce, je technická vybavenost pracovní činnosti (viz. tabulka č. 1).

Tabulka 1. *Mechanizace a automatizace průmyslu v SSSR*

	1965	1975	1979*
Mechanizovaná pásová výroba	42 947	114 108	136 213
Automatické linky	5 981	17 072	24 312
Komplexně mechanizované dílny, cechy, závody	22 386	66 229	83 471
Komplexně mechanizované a automatizované podniky	1 906	5 383	6 389

\* k 1. 7.

Narodnoje chozjajstvo SSSR v 1980 g., Moskva 1981, str. 103—104.

Jak je patrné z tabulky od roku 1965 do r. 1979 kvantita mechanizované pásové výroby v průmyslu se zvýšila 3,2krát, automatizovaných linek 4krát, komplexně mechanizovaných a automatizovaných dílen 3,7krát, komplexně mechanizovaných a automatizovaných podniků 3,3krát. Za léta 1979 až 80 přibýlo v průmyslu SSSR okolo 35 tisíc linek pásové výroby, tj. více než o 5 % počtu z počátku roku 1979 a zhruba 7 tisíc komplexně mechanizovaných a automatizovaných dílen a závodů, tj. více než o 8 % oproti počátku roku 1979.<sup>11</sup>

Mechanizovaná a automatizovaná výroba potřebuje vysoce kvalifikované kádry. V současnosti jenom v průmyslu SSSR existuje více než 280 profesí, s jejichž zvládnutím je nutné střední odborné vzdělání. V těchto podmínkách se prudce zvyšuje také úloha všeobecného vzdělání pracujících (viz. tabulka 2).

Jak vyplývá z tabulky, rozdíl v úrovni vzdělání pracovníků fyzické a duševní práce se rychle zmenšuje. Od roku 1959 do roku 1981 se úroveň vzdělání pracovníků fyzické práce 2,3krát zvýšila a výrazně se přiblížila k úrovni vzdělání pracovníků duševní práce.

<sup>11</sup> Narodnoje chozjajstvo SSSR v 1980 g., str. 103—104.

<sup>12</sup> Rutkevič M. N.: Stanovlenije sociaľnoj odnorodnosti, Moskva 1982.

Tabulka 2. Úroveň vzdělání pracovníků duševní a fyzické práce

	1959	1970	1981
Z 1000 pracovníků mělo vysokoškolské a střední (úplné i neúplné) vzdělání v kategorii:			
a) pracovníků zabývajících se převážně duševní prací	896	953	986
b) pracovníků zabývajících se převážně fyzickou prací	325	547	767

Narodnoje chozjajstvo SSSR v 1980 g., Moskva, 1981, str. 30.

Takovýmto způsobem rozvoj výrobních sil společnosti vede k vytlačování fyzické práce. Ovšem jako žádoucí se může jevit takový druh práce, který uvádí do činnosti celý organismus, kde jsou rovnoměrně zatěžovány všechny orgány a tím se vytváří podmínky pro všestranný rozvoj. Z tohoto pohledu se jeví jako ideální takový stroj, při jehož využití by bylo třeba současně nebo postupně používat duševních i fyzických funkcí, přičemž by racionálně byla uváděna v činnost různá nervová centra, ale i svalové skupiny. Vytyčení takových požadavků v současnosti by znamenalo vlastně zbrzdění technického rozvoje. A v dalším vývoji by se takto koncipované stroje stejně ukázaly jako zbytečné, neboť výrobní činnost se stane relativně malou částí životní činnosti člověka.

Při výkladu této objektivní logiky vědeckotechnického vývoje se někteří autoři nemohou smířit s myšlenkou o historické nevyhnutelnosti odstranění fyzické práce ve výrobě. Nejde u nich o obhajobu fyzické práce ve výrobě, ale obracejí svoji pozornost k nevýrobní sféře. Předpokládají, že nedostatečnou fyzickou zátěž ve výrobě nahradí fyzická zátěž v domácnosti, v péči o dítě, v zahrádkářství atp. Přitom zapomínají, že využívání fyzické energie člověka je progresivní potud, pokud je technicky nevyhnutelné. Dříve nebo později se technika prosazuje nejen ve výrobní oblasti, ale i v nevýrobních oblastech života společnosti. Už dnes se řada prací v domácnosti vykonává pomocí techniky, která téměř nevyžaduje fyzickou námahu, obdobně „malá technika“ vytlačuje a bude vytlačovat fyzickou práci ze zahrádkářství a dalších podobných „domácích výrobních činností“. V nevýrobní sféře se tedy setkááme se stejnou bezperspektivností fyzické práce jako ve sféře výrobní.

V budoucnu nedostatek fyzické zátěže ve výrobní i nevýrobní činnosti bude nutno nahrazovat cvičením, sportem, turistikou atp. Namítá se, že tyto činnosti nemohou nahradit fyzickou práci, která má specificky blahodárný vliv na člověka v tom, že její výsledek je uznáván jako společenská hodnota. Proti tomu lze namítnout. Za prvé: žádná fyzická práce není sto zajistit takový všestranný tělesný rozvoj člověka, ať se to týká růstu, zabezpečení zdraví, rovnoměrného rozvoje organismu, jako je tomu v možnostech cvičení. Za druhé: úspěchy v oblasti sportu, choreografického umění poskytují účastníkům, ale i přihlížejícím ne menší uspokojení jako

pracovní úspěchy. I když přední myslitelé všech dob podtrhovali efektivnost střídání duševní a fyzické práce, jejich názory vyjadřují humanistický přístup v podmínkách, kdy zvláštní formy fyzického rozvoje byly dostupné jenom vyvoleným a naproti tomu miliónové masy byly odsouzeny k hrubé fyzické práci.

V podmínkách socialismu probíhá nepřetržitě vytlačování z výrobního procesu nejdříve těžké a později jakékoliv fyzické práce tak, jako je to obsaženo v Ústavě SSSR a v celé řadě usnesení KSSS a opatření sovětského státu. Na tom nic nemění ani skutečnost, že v procesu intelektualizace fyzické práce probíhají „kvalitativní změny charakteru vynakládané fyzické práce, která už při pochopení cílů pracovní operace je proniknuta zevnitř vědecko-technickými poznatky“.<sup>12</sup> Ovšem i za těchto okolností zůstává tato práce prací fyzickou. To znamená, že do té doby dokud je fyzická práce významnou složkou výrobní činnosti, vyrobené užité hodnoty ve značné míře závisí od tělesných schopností dělníka, které jsou ovšem ohraničeny. Už z tohoto důvodu fyzická práce musí ustoupit duševní práci, duševní potenci, jejíž produktivní schopnosti jsou bez hranic.

## Z Á V Ě R Y

Třída družstevních (kolchozních) rolníků se stala v důsledku realizace Leninova družstevního plánu integrální součástí socialistické společnosti a tvoří ve svazku s dělnickou třídou „... pevný politický základ... socialistického zřízení.“<sup>13</sup>

Jedním z nejvýznamnějších směrů dalšího vývoje v etapě rozvinutého socialismu je další stírání sociálně-ekonomických hranic mezi dělnickou třídou a družstevním (kolchozním) rolnictvem v tom smyslu, že bude prohlubován systém společenských vztahů, které hospodářsky, politicky a ideově sjednocují dělnickou třídu, socialistické rolnictvo a inteligenci. Jde tedy o to prohlubovat procesy, které vedou k vytvoření beztřídní socialistické společnosti.

Základem zdokonalování společnosti rozvinutého socialismu je zdokonalování výroby. Teoretické řešení budoucích cest musí vycházet ze „... současného ekonomického materiálu...“<sup>14</sup> Politická ekonomie jako věda sociálně-ekonomická je povinna se vyslovovat k takovým otázkám, jako je úplná a konečná likvidace třídních rozdílů a vymezení úplné sociální rovnosti.

Při řešení otázky úplného odstranění tříd za socialismu je třeba vycházet z poznatku, že v kterékoliv společnosti vedle vlastních třídních rozdílů, vyplývajících z bezprostřední formy spojení s výrobními prostředky, existují odvozené třídní rozdíly, které z vlastních třídních rozdílů sice vyplývají, ale nejsou s nimi totožné. Těmito odvozenými třídními rozdíly jsou především rozdíly mezi městem a vesnicí, mezi fyzickou a duševní prací.

Názory na otázku úplného odstranění tříd a třídních rozdílů se v teorii

<sup>13</sup> 11. zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa ve dnech 2.—3. října 1984, Svoboda 1984, str. 12.

<sup>14</sup> Marx K.—Engels B.: Spisy sv. 20, str. 264.



marxismu-leninismu vyvíjely jak vzhledem k určení obsahu beztřídní společnosti, tak vzhledem k určení etapy, kdy tohoto cíle bude dosaženo. Pro stanovení současných úkolů ve společnosti vybudovaného socialismu jsou určující Leninovy názory, formulované v roce 1923 v souvislosti s rozborem nutnosti existence dvou forem společenského vlastnictví, z nichž vyplývá, že k vytvoření úplné beztřídní společnosti je nutné překonání vlastních třídních rozdílů mezi dělnickou třídou a kolchozně-družstevním rolnictvem a dále odvozených třídních rozdílů mezi lidmi měst a venkova a mezi duševní a fyzickou prací.

Překonávání všech skupin třídních rozdílů se uskutečňuje postupně: nejdříve mizí rozdíly mezi dělnickou třídou a rolnictvem, později mezi městem a vesnicí a nakonec mezi duševní a fyzickou prací. Tato posloupnost není mechanická: už při odstraňování vlastních třídních rozdílů probíhá proces zmírňování odvozených třídních rozdílů.

Postupnost a posloupnost odstraňování skupin třídních rozdílů vyplývá z toho, že pro odstranění každé skupiny nerovnosti je nutný vlastní, zcela určitý stupeň rozvoje výrobních sil — menší pro setření vlastních třídních rozdílů, vyšší pro odstranění rozdílů mezi městem a venkovem a nejvyšší pro překonání nerovností mezi lidmi duševní a fyzické práce. Je nutné odmítnout názory, které neberou v úvahu tuto souvislost s rozvojem výrobních sil a docházejí k nesprávným závěrům o postupném odstraňování vlastních a odvozených třídních rozdílů v tom smyslu, že počítají s více méně současným odstraněním těchto skupin třídních rozdílů.

Pro vytvoření beztřídní společnosti je rozhodující odstranění vlastních třídních rozdílů socialismu, tj. dělnickou třídou a rolnictvem, neboť představují největší společenskou nespravedlnost. Nestejná úroveň socialistických výrobních vztahů, spojená se dvěma formami socialistického vlastnictví, se odráží v rozdělovacích procesech a znemožňuje úplné uplatnění socialistické zásady „Každý podle svých schopností, každému podle jeho práce“. Odvozené rozdíly mezi městem a vesnicí, duševní a fyzickou prací, ač rovněž představují jistou společenskou nespravedlnost, jsou v principu slučitelné s rozvinutým socialismem až po vyšší fázi komunismu.

Analýze odstraňování rozdílů mezi městem a vesnicí musí předcházet rozbor vlastnictví a tříd za socialismu a pozornost musí být obrácena zpocátku na základní rozdíly mezi městem a vesnicí a teprve poté na celkový souhrn rozdílů. Tato problematika je pak daleko širší než problematika rozdílů mezi průmyslem a zemědělstvím.

Struktura sociálně-ekonomických rozdílů mezi městem a vesnicí podle současných poznatků obsahuje čtyři mezi sebou propojené skupiny rozdílů:

- sociálně-ekonomické rozdíly mezi výrobními sférami města a vesnice,
- zvláštnosti spočívající v existenci dvou forem společenského vlastnictví na vesnicí a ve městech,
- rozdíly v sociálně-ekonomické struktuře pracujících měst a vesnic,
- rozdíly v úrovni, podmínkách způsobu života ve městě a na vesnici.

Nejzávažnější sociálně-ekonomické rozdíly mezi městem a vesnicí v SSSR v současnosti jsou v nestejně úrovni rozvoje výrobních sil (ve věcné i lidské stránce), v různém stupni zapojení městského a vesnického obyvatelstva do společenské výroby, v nižší úrovni hmotné spotřeby a služeb. Tyto rozdíly se řeší především rychlejším růstem základních výrobních fondů s cílem dosáhnout jedenapůlkrát vyšší fondové a energetické vybavenosti zemědělství než průmyslu a dále změnami v kvalitě i struktuře pracovních sil. Produktivita práce musí vzrůst 4—5krát v zemědělské prvovýrobě a 5—6krát v zemědělských zpracovatelských podnicích.

Oddělení duševní práce od fyzické vzniklo historickým vývojem a bylo důležitou etapou v rozvoji výrobních sil společnosti. V třídní společnosti nabývá toto oddělení třídní charakter, za socialismu je odstraněna protikladnost rozporů duševní a fyzické práce, sociální rozdíly však zůstávají.

Dělení práce na duševní a fyzickou je schématické. Každá práce obsahuje obojí složky. Duševní práce je tedy taková, kde duševní složky převládají a naopak.

Duševní práce se má k fyzické práci jako se má složitá práce k práci jednoduché. Fungování zákona hodnoty vytváří za této okolnosti zákonitě sociální nerovnost v rozdělování.

Odstranění sociálních nerovností mezi lidmi duševní a fyzické práce není možné bez odstranění existujících rozdílů v samotné práci, bez zrušení jejího dělení na především duševní a především fyzickou práci.

V současné době existují ve výrobní činnosti tyto druhy prací: organizačně-řídící, vědecko-výzkumná, inženýrsko-technická, automatizovaná výroba, mechanizovaná výroba, ruční výroba. Liší se od sebe výrazně zastoupením jednotlivých složek práce (duševní, fyzické).

Rozvoj výrobních sil vede k vytlačování složek fyzické práce. V kategorii pracovníků fyzické práce postupně narůstá duševní složka. Např. u seřizovačů automatů a poloautomatů představuje duševní složka 55,3 % jejich činnosti, u seřizovačů automatických linek 64,5 %. Jde tedy o práci převážně duševní u obou profesí.

Je-li fyzická práce důležitou složkou výroby, pak objem výroby užitých hodnot je určen omezenými tělesnými schopnostmi dělníka. Duševní složka výroby tyto hranice nezná.

Dialektika vývoje vztahů složek duševní a fyzické práce je taková, že od počátečního organického spojení duševních a fyzických složek ve výrobní činnosti každého člověka při absolutní převaze složek fyzických, přes oddělení skupin lidí zabývajících se převážně duševní prací na straně jedné a převážně fyzickou prací na straně druhé při absolutní převaze druhé skupiny, směřuje vývoj k organickému sjednocení duševních a fyzických složek ve výrobní činnosti každého jednotlivce, ale už při absolutní převaze duševních složek.

Fyzická práce je postupně vytlačována nejenom z výrobní činnosti, ale i z nevýrobní sféry.

Rovnovázný vývoj fyzických a duševních složek v životě člověka bude nutno řešit vně výroby i vně činnosti v nevýrobní sféře rozvojem tělesných cvičení, sportem, turistikou atd.

## L I T E R A T U R A

11. zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa ve dnech 2. a 3. října, Praha 1984

Maslov P. P.: Praviľnoje sočetanije umstvennovo i fyzičeskovo truda, Voprosy filosofiji, 1962, č. 10

Karx Karel—Engels Bedřich: Spisy, sv. 16, 20

Návrh nové redakce Programu KSSS, Rudé právo 26. 10. 1985

Narodnoje chozjastvo v 1980 g., Moskva 1981

Naučnotečničeskaja revoljucija i socialnyj progres, Moskva 1972

Rutkevič M. N.: Stanovlenije socialnoj odnorodnosti, Moskva 1982

## РЕЗЮМЕ

Решение вопросов бесклассового общества в теории и практике в этапе укрепления развитого социализма в СССР.

Статья исходит из Программы КПСС — создать в основном бесклассовое общество, устранять основные социально-экономические, культурные и общественные различия между городом и деревней и всё органичнее соединять физический и душевный труд в производственной деятельности.

Вопрос создания однородного общества является завершением процесса постепенного преодоления классовых различий. С этой точки зрения обсуждается материальное производство в отношении к процессу устранения различий между физическим и душевным трудом. На основе исторического развития социальных различий между душевным и физическим трудом обсуждается путь их преодолению при социализме на основе развития производства путём полной механизации и автоматизации производственной деятельности.

В статье обсуждаются также взгляды советских теоретиков обобщающие достигнутый опыт по строительству с развитым социалистическим обществом в СССР.